

ИЗЛИЗА ОТ 1900 ГОДИНА

ЦЪРКОВЕН ВЕСТНИК

ОФИЦИАЛНО ИЗДАНИЕ НА БЪЛГАРСКАТА ПРАВОСЛАВНА ЦЪРКВА – БЪЛГАРСКА ПАТРИАРШИЯ

ГОДИНА СХVІІІ, БРОЙ 15

СОФИЯ, 16-31 ЮЛИ 2017 г.

ЦЕНА 0,70 лв.

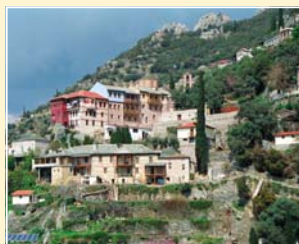
e-mail: sinizdat@gmail.com, synodalpress.bg@gmail.com

www.synodalpress.blogspot.bg

Православни светини

Реликвата, която се съхранява в скита „Света Анна“ – св. мощи на Христовата баба

стр. 6

Теория и практика

Геронд Ефрем Ватопедски

Умната молитва според посланията на стареца Йосиф Исихаст

стр. 3-5

Чудо на светостта

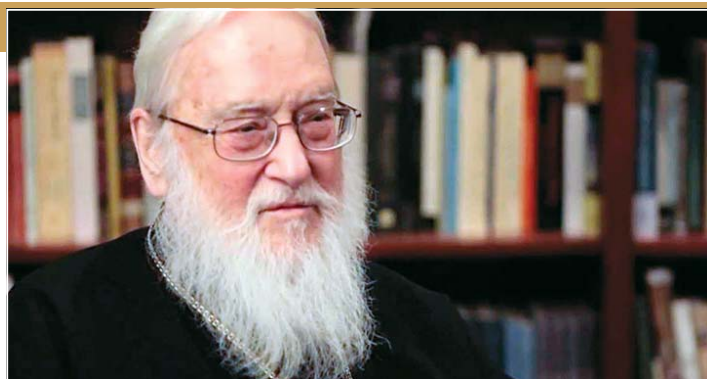
Чудесата на остров Кефалония

стр. 8

Антропология

Човешката душа и нейната троичност

стр. 7

Разговор с Диоклийския митрополит КАЛИСТОС Уеър, взето по време на XV Международна конференция по Патрология в Оксфорд

– Ваше Високопреосвещенство, според Вас кои са основните духовни проблеми на съвременния европеец?

– По мое мнение, най-сериозният духовен проблем е отсъствието на смисъл и цел. В съвременна Западна Европа повечето хора се наслаждават в голяма степен на материален комфорт, очевидно по-голям от този в миналото. Но както е казал Господ: „Не само с хляб ще живее човек“, тъй като проблемът, който имат хората днес, е, че не намират смисъл на своето съществуване, не намират никаква цел или посока в своя живот. И това не се случва само с онези, които са загубили вярата си, а в голям процент от християните. До голяма степен това се свързва с една по-голяма деградация на обществото.

В миналото, в Западна Европа, както се е случвало и на други места по света, хората са се раждали в една жива общност, в

едно по-голямо семейство, в рамките на мрежа от лични отношения, независимо дали е град или село, и са чувствали, че са заемали някакво място в общността.

Днес съвременният европеец се чувства сам, и дори много често, ако двама души се обвържат, става дума просто и само за два индивида; т.е. вече не съществува семейството в неговия по-широк смисъл – с чичовци, лели, братовчеди и приятели, които да ги подкрепят.

– Тоест имате това, което наричаме „атомно семейство“?

– Да, много точно, атомно семейство. Мисля също, че това положение подлага и брака на голям натиск и освен това, в нашето съвременно общество имаме доста хора, които не са се бракосъчетали, нещо непознато в миналото. За тях е много вероятно да имат случайни отношения с други, но не и постоянни, в смисъл на дългосрочни обвързвания,

тъй като около нас има толкова много хора, на които браковете са се разпаднали. Мисля си за това, когато гледам в моята православна църква тук, в Оксфорд, колко са онези хора, които си нямат истинско семейство. Естествено, съществуват и други, при които нещата са напълно различни, съществува баща, майка, както и семейства в деца, но все пак виждам и много изолирани хора.

Когато чувам техните изповеди, осъзнавам, че обикновено хората не са извършили никакви необичайно големи грехове, но ако се вслушам не толкова в онова, което казват, колкото в тяхното мълчание, това, което в действителност те изповядват в своята изповед, е следното: „Не виждам никакъв смисъл в моя живот“. Следователно една от най-първите цели на духовния баща днес е: не да порицава хората заради тяхната лошотия и не да сломява тяхната гордост (в сми-

съл на достойнство – бел. ред.).

Много често хората нямат задоволително чувство за личната си стойност и смисъл. Ние сме длъжни да се опитаме да дадем на хората чувството, че Бог ги обича, че всяка човешка личност е уникална, че Бог има някаква специална цел за всеки един от нас и ние не сме просто някакви пионки от настолни игри, които могат да бъдат заместени. Във всяка човешка личност съществува едно съкровище, което не се намира в никого друго. Обаче това за мен е най-големият духовен проблем.

Идва ми наум един, който преди няколко седмици ми изповяда своята тайна: „Ако утре умра, никой не би разбрал“. Длъжен съм да се изправим срещу това чувство на самота, на отчуждение, което много често представлява един вид отчаяние.

Съгласно православното учение за човешката личност, ние сме сътворени по образ Божий, което преди всичко означава по образ Христов. Този концепт обаче, също така съдържа в себе си и „по образу на Светата Троица“.

ИНТЕРВЮ

Хората днес... не виждат смисъл от съществуването си

И ако се запитаме кое е основното значение на Троицата, очевидно става дума за това, че Бог е Любов, а не просто любов към себе си. **Бог е взаимна любов.** Бог не е просто интровертната любов на Единия, но е обединяващата и съпричастна любов на Трите Лица, на Отца, Сина и Светия Дух. Става въпрос за това, което гръцките отци наричат взаимнопроникване „*περιχώρησις*“.

Така че, ако ние, човешките създания, сме по образа на Троицата Бог, това означава, че сме сътворени да се обичаме един друг, и е невъзможно да сме напълно човещи, ако сме отчуждени, ако сме сами. Само чрез отношенията ни с останалите човешки създания ние достигаем до нашата завършеност.

– В противен случай оставаме просто пълтски.

– Точно. Бих се съгласил с френския писател Берноанс, който пише, че „адът е това, да не можеш да обичаш повече“. Това обаче е проблемът на нашето съвременно общество. Съществува една незадоволена жажда между хората, незадоволена жажда

за любов. Вероятно хората не са го разбрали, вероятно считат, че съществува нещастие, но де да можем да намерим начините да задоволим жаждата на хората от нашето съвременно общество, така че те да станат действително образ на Троицата...

– Днес светоотеческото слово има ли възможностите да предложи отговори на тревожните, екзистенциални проблеми на обществата, макар че е започнало да говори през първите векове на християнството? Тоест, колко актуално е светоотеческото слово?

– Преди да се присъединя към Православната църква, т.е. преди повече от 50 години, един от православните богослови, който ме вдъхнови специално, беше отец Георги Флоровски. Впечатли ме по-специално неговата програма за „неопатристичен синтез“, и четейки го, бях повлиян от желанието да насоча своя живот към наука и учението на отците, което и направих. Става въпрос обаче за един законен и необходим въпрос.

На стр. 2

Хората днес... не виждат

От стр. 1

Отците са живели хиляди и петстотин до две хиляди години в миналото, живели са в една много по-различна културна среда. Какво имат да ни кажат днес те? Поначало, отец Флоровски настояваше, че сме длъжни да изследваме отците не археологично, просто като гласове от по-далечно минало. Длъжни сме да се доближим до отците като наши съвременници. Не е достатъчно просто да повторяме какво са казали отците. Длъжни сме да се запитаме какво биха имали да ни кажат за съвременните проблеми, ако живеяха в нашата епоха.

Следователно става въпрос за едно изкусно, херменевтично начинание, т.е. човек да бъде верен на духа на отците, но все пак да го тълкува като жив дух; да актуализира светоотческото слово.

Все още ми въздейства един израз, който използваше отец Георги Флоровски. Говореше за придобиването на „ума“ на отците. И вярвам, че на гръцки най-добрата дума, която може да предаде думата „нус (νοῦς)“, е думата „убеждение (φρόνησις)“ – начин на мислене. Не е достатъчно просто да повторяме думите на отците. Длъжни сме да навлезем в духа на словата им.

А едно от основните разсъждения за светоотческата мисъл е следното. За отците не е съществувало разделение между богословие и молитва, между догмат и духовност. В съвременното академично богословие ние правим подобни разделения. От една страна, имаме систематическо богословие, а също така – омилетика, пастирско и етическо богословие и т.н. Това не са светоотчески понятия. Ако става въпрос за това да разберем отците, трябва да признаем, че техният подход е бил единен и холистичен. И по-точно, богословието и молитвата са по същността си единни, както обикновено са казвали пустинните отци, „богослов е онзи, който се моли, и ако се молиш в истина, то ти си богослов“.

Следователно, ако изследваме отците, казва ни отец Флоровски, и вярвам, че има право, тогава сме длъжни да ги питаме като наши съвременници, да разберем, че не съществува истинно богословие, ако то не се свързва с молитвата.

Вследствие на това аз вярвам, че ако приложим тези критерии в изучаването на отците, ние ще можем да имаме едно жи-

во светоотческо богословие, което ще предложи на съвременния свят слова със смисъл. Но това изучаване трябва да не е просто археологично и академично. Трябва да е живо. Също така, длъжни сме да вземем предвид, че отците са черпели от философската и научна мисъл на тяхната епоха, така че, ако искаме да сме богослови на светоотческата традиция – като православни – сме длъжни да сме отворени към схващанията на съвременната наука, както и към движенията на съвременната западна философия. Това е бил начинът, по който са богословствали отците в тяхната епоха и следователно, лично казано, идеята за един нов светоотчески синтез предпоставя едно отваряне към съвременната мисъл.

Въпреки всичко, възможно е да намерим в отците указателните знаци, които ще ни помогнат да събеседваме със съвременния свят. А преди всичко, необходимо е да започнем от Троицата и христологичния догмат: какво ни казва триадологичният догмат за човешката природа и културния живот, какво черпим от догмата за природата на Христа, за богочовешкото единство в лицето на Спасителя, което може да ни упъти в съвременния свят.

– **Доколко мислите, че православният опит е повлиял на Вашата личност и какво бихте казали на младите, които биха искали да се доближат до православното християнско учение?**

– Нека започна, говорейки за моя личен опит. Отидох за първи път в православен храм, когато бях на 17 години. Случи се да е руската църква в Лондон. Отидох там един съботен следобед.

– **В Найтсбридж ли?**

– Не, по онова време беше близо до станция „Виктория“.

– **Не там, където преди е служил Антоний Блум (митр. Антоний Сурожки)?**

– Не, беше по-рано. Храмът сега е вече съборен, а по-късно аз започнах да ходя в гръцкия катедрален храм в Лондон. Последното беше някак си по-лесно за мен, тъй като следвах старогръцки от 11-годишна възраст, така че не беше много трудно за мен да следвам последователно. Но всъщност това беше първият ми допир с Православието. Не посредством книгите или абстрактни изследвания, не чрез общуването с православни християни или лични контакти.

Това беше един трети

начин, по който да опозная Православието, посредством опита от православното богослужение. Първо срещнах Православието като литургичен живот и посредством опита от православния култ се запалих да чета книги и да се срещам с православни християни. Мисля си обаче, че без този богослужебен опит, може би нямаше да почувствам силен интерес към Православието.

– **Принадлежали сте към Високата Църква (High Church)?**

– Точно така, бях член на Англиканската High Church*. Имах християнска основа. Което обаче това, което ме поведе към Православната църква?

Преди всичко беше чувството за тайнственост, за боязън и това, което чувствах, когато ходех в руския храм, а по-късно и на гръкоезичните последования. Чувствах близостта на Небесното царство, чувствах единението между небето и земята. Много години по-късно прочетох коментарите към Божествената литургия на свети Герман Константинополски, който започва първата си глава по следния начин: „Църквата е едно земно лице, на което небесният Бог живее и се движи“. Това чувствах, когато следвах православните последования, и именно това чувство на непосредственост в общението със светците е, което ме привлече в Православието.

Разбира се, може би това беше моят личен начин, но всякога, когато идват и ми казват, че искат да позная Православната църква, аз им казвам: „Първото нещо, което трябва да направите, е да придобие опит от православното богослужение, тъй като Църквата не е някаква идеология или философска теория, нито пък кодекс или модел от канони. Църквата е живият опит от Троицния Бог, който ни се предава чрез молитвата. И така, ако искате да познаете Православието, отивайте да придобие опит в православното богослужение!“

И по-конкретно, на всеки англичанин, който е поискал да се присъедини към Православната църква, аз му казвам: „Първото нещо, което си длъжен да правиш най-често, е да ходиш на Божествената литургия. Божествената Евхаристия е животворящият източник, от който произтича всичко останало“. Естествено, обяснявам им, че не могат да се причастват, но могат да участват в молитвата и

живия опит от православния култ.

Такъв беше моят личен и първоначален опит от Православието. По-късно, на второ място, един втори елемент от Православието, който ми повлия по-дълбоко, това беше традицията на **нигитическото богословие**. За него научих по-късно, но започнах да чета за употребата на **Иисусовата молитва** и да се задълбочавам в някои от съществуващите вече текстове на „Добротолюбие“. Вече съществуваше един частичен превод на Никодим и Макарий от 1950 г. (става въпрос за „Филокалия“ – бел. ред.). Паралелно с литургичното богатство на Православието, това също ме привлече към Православната църква, т.е. чувството за вътрешната молитва.

Когато разговарям с млади православни, покръстили се в ранна възраст, но впоследствие отдалечили се от Църквата, бих ги окуражил преди всичко да подновят този опит от Божествената литургия, бих се опитал да им опиша какво почувствах аз, когато отидох в православния храм.

– **17 годишен?**

– Точно така. Бих окуражил също така всички онези млади православни, които не знаят нищо за **традицията на умната молитва**, която може да усили участието им в тайнствата. Разбира се, когато влизам в досег с млади хора, не бих започнал веднага да им говоря за това, освен ако те вече не са проявили подобен интерес, поради факта, че би им било трудно да го разберат.

Все пак, това би била моята крайна цел: да се опитам да събудя нещо от възхищението и страхопочитанието, които почувствах, когато отидох за първи път в православен храм. Мисля, че по този начин Православието повлия върху моята личност. А това означава, че когато обучавах млади хора в университета, не им преподавах с точност история на литургията, но главно ги учех на патрология, преподавах им за триадологичния и христологичния догмат според гръцките отци от III до V век, като винаги се опитвах да им стане ясно, че за светите отци тези неща са били въпрос на живот и смърт. Не са се препирали за философските подробности. И винаги ги опитвах, говорейки като преподавател на студенти, да им помогна да видят проблемите, живите проблеми, които са възниквали отците: поради коя причина са приемали еднотелна си позиция и кои са били въпросите, които са имали предвид.

Също така, моят под-

ход към студентите по богословие беше следният: да им помогна да видят кои са били тогавашните въпроси, които продължават да съществуват и за нас днес.

– **Има ли християнството бъдеще в меланчката от цивилизации и религии, или говорим вече за една постхристиянска Европа?**

– Преди всичко, когато говорим за Европа, ние не говорим просто за някаква географска област; говорим за една идея или за един идеал – за Европа, разбирама в нейния най-дълбок смисъл на духовност. А в идеята за Европа християнската традиция е основна.

Все пак сме изправени срещу един парадокс. И той е, че днес в повечето страни от Западна Европа броят на активно практикуващите християни е много малък и постоянно намалява. Ако хората бъдат запитани, казват, че вярват в Бога, обаче в тяхното мнзиество те не се черкуват, а вероятно не са даже и кръстени. Следователно, кой е смисълът на днешната и бъдещата Европа? Дали Европа представлява един духовен идеал, в който християнството е фундаментално, въпреки че на толкова места в Европа то е вече маргинално.

Същевременно, ние, които живеем в Западна Европа, в Британия, Франция, Германия, Италия или Испания, не може да си мислим, че само ние сме съккупността от Европа, а че съществуват други страни от Европа, конкретно бившите комунистически страни от Източна Европа, където през последните петнадесет години проличава едно достойно за отбелязване разпадане на съзнателното християнство. Всички ние познаваме добре силата на Римокатолическата църква в Полша, но също така имаме за пример една страна като Румъния, а също и бившия Съветски съюз. През 1988 г. в цяла Русия и Украйна съществуваха само 16 функциониращи православни манастири. Днес функционират повече от 700. И са изпълнени с млади хора, пълни са с послушници.

Следователно, ако видим Европа цялостно, ако вземем предвид всичките страни, които наскоро станат членове на Европейския съюз, не можем да кажем, че религията е напълно мъртва в Европа; ще трябва да приемем една по-широка картина. Не ми е позволено да говоря за Гърция пред гръцка читателска публика, тъй като само съм посещавал вашата страна, но започнах да идвам в Гърция от 1954-а и откривам много разлики, като например в

по-доброто материално благополучие. Действително народът в Гърция беше много беден след Втората световна война и след Гражданската война. Сега е много по-заможен. Бих казал обаче с тъгата, че през последните петдесет години Църквата не заема същото място в неговия живот, което обичайно е имала. Но въпреки всичко виждам и някои окуражителни белези. Мисля, че действително на много места в Гърция участието на младите хора в живота на енорията сега е по-добро, отколкото преди 30 години. Това е моят впечатлението. Там, където съществува някой отпаден и харизматичен свещеник, който би могъл да събере около себе си хора от всяка възраст, той винаги ще има в своето панацея и много млади. Затова, дори и да знаем много за развитието на светското в Гърция, това не ни дава по никакъв начин пълната картина.

Така че, може би страните от Източна Европа ще успеят да обновят духовния изглед на Европа и да го предадат на Запада. Не вярвам, че това ще се реализира лесно и бързо, но когато говорим за Европа, нека ни бъде позволено да вникнем по-дълбоко в реалността. Да, следователно не съществува връщане към миналото. Но не е хубаво да бъдем носталгични към някакъв вид християнство, което вече не съществува. Обаче не вярвам, че определението „постхристиянска“ е напълно подходящо за днешното положение. Бих казал, че съм песимист в краткосрочен план, но оптимист в дългосрочен.

– **Слава на Бога!**

– Мисля, че с това отговорих на Вашите въпроси.

– **Ваше Високопреосвещенство, много благодарности от страна на Тълмц.**

Бележки на преводача:

* High Church = Литургически подход в лоното на Англиканското исповедание, което подчертава тайнствения (клерикалисткия), литургичен, обреден, традиционен и произхождащ от римокатолицизма елемент, за разлика от Ниската Църква (Low Church), която омалявава нуждата от клир, тайнства и обредна култова част, като отдава по-голямо значение на евангелските принципи.

Всички събития, които споменава митрополитът, се отнасят към момента на интервюто.

Списание „Тълмц“, бр. 78/2007 г.
Превод от гръцки: Мартин ГАНЕВ

Източник: www.bogonosci.bg

ТЕОРИЯ И ПРАКСИС

Архимандрит ЕФРЕМ, игумен на Ватопедския манастир

УМНАТА МОЛИТВА

Според посланията на стареца Йосиф Исихаст

Блаженият старец Йосиф Исихаст е една от най-значимите фигури на съвременното атонско монашество. Животът на преподобния наподобява този на древните отшелници на Църквата. А ликът му стои сред образите на съвременните светии. Днес неговите послушници са духовни наставници на почти половината Света Гора, като ръководят в същото време и множество женски манастири във и извън гръцката земя.

Безрезервно вярваме, че завръщането в Атон на интроспективната молитва и въобще на исихастката традиция се дължи най-вече на преподобния старец Йосиф Исихаст.

Както сигурно знаете от всичко онова, което досега е казано и написано за блажения старец, той не е притежавал високо светско образование. Имал е завършен само втори клас и това ясно личи от ръкописите на неговите послания.

Но като притежател на божествената благодат в пълнота, той успял чрез божествената просветленост

на ума да се изкачи на най-високото стъпало на богословието и да се яви като съвършен богослов, тъй като знаем, че отличен богослов не е онзи, който само се е дипломирал от някоя съвременна богословска школа, а този, в когото Сам Бог говори. **Богословието е дар на Светия Дух.** Относно това блаженият старец Йосиф пише: „И когато в послушание и безмълвие той очисти сетивата си, умири ума си и очисти сърцето си, тогава ще получи благодат и просвещение на познанието. Целият става светлина, целият – ум, целият – сияние. И от него извира богословие, така че и трима да записват след него, няма да успяват да следват течението, течащо вълнообразно, разливащо мир и пределна неподвижност на страстите в цялото тяло“ (Писмо 48).

Тоест богословието според преподобния старец е **плод на Божията благодат вътре в нас.** Затова и манастирите се считат от св. Отци за Университетите на пустинята. Така посланията (писма) на благословения старец са неговите богословски научни разработки, макар и да са написани не по правилата на синтаксиса и правописа.

Когато се изследват писмата на стареца Йосиф, прекрасно може да се схване, макар и само като в огледало, голямата благодат, която украсявала този успешен атонски монах. Това важи особено за нас, които

духовно сме негови внуци и които, за щастие, имаме все още до нас своя геронд – Йосиф Ватопедски, едно от духовните чедра на блаженпочившия старец, който да ни разказва поучителни случки с неговия духовен отец Йосиф Исихаст.

Днес много се говори и се акцентира на православната традиция (предание) и това е много правилно. Само че е много трудно в наши дни да се намерят хора на преданието в напълно православен смисъл. Казва се, че това са хората, които изучават светоотеческите книги и това не е вярно. Но самата истина е, че **хора на преданието са онези, които приемат православния духовен живот от живи човеци**, които го живеят и могат да го предадат и на други неопрелестно и безгрешно.

По този начин, въпреки цялата ни нищожност, ние лично се запознаваме какво велико благословение е да се получава директно битъ и опитът на православния начин на живот. Когато нашият геронд (Йосиф Ватопедски, бел. прев.) ни разказва за преподобния Йосиф Исихаст – нашия дядо, както ние го наричаме – за святия му живот, е за нас голямо благословение и духовна хармония, неопишуема радост и ликуване.

Когато опитът на Светия Дух се приема от първа ръка, тогава по силен начин се усеща, че Евангелието не е събитие от „онова време“, а продължаващ се живот, в който се доказва, че: „Иисус Христос е същият вчера и днес, и вовеки“ (Евр. 13:8).

Когато четем писмата на стареца Йосиф, първото нещо, което прави впечатление, е неговата **страст и копнеж по Исусовата молитва**, както и голямото му желание да убеди ближния да започне да се занимава с нея. Защото, когато той пристигнал на Атон, бил си поставил за цел да заживее подобно на древните аскети, за които бил чел в тогавашната пълна с жития на светии книга „Калокерини“.

Целият живот на преподобния старец бил в **непрестанно изричане на Исусовата молитва**. Опитвал се до крайна степен да приложи Павловата заповед: „Непрестанно се молете“ (1 Сол. 5:17).

Всяка вечер той имал за правило да се отдава на тази молитва, без разсейване на ума в продължение на шест часа. Това именно, но без да споменава сам себе си, той разказва в едно от своите послания: „Познавах

такъв брат, който спускаше ума си в сърцето си по шест часа и не му позволяваше да излезе от там от девет часа вечерта до три сутринта (той имаше часовник, по който отчиташе времето). И ставаше вир-вода от пот. А после се вдигаше и изпълняваше останалите си задължения“ (Писмо 25). Според запознатите отци този начин на духовна работа сочи за силно развити у човека умствена енергия и духовно състояние. Защото е изключителна рядкост, особено в наши дни, умът на моления се да пребивава в състояние на концентрация в продължение на толкова дълго време. Старецът казваше, че за да се успее в това голямо духовно достижение, човек трябва да бърза в молитвата. И подчертава: „Непрестанно казвай молитвата, изобщо не си затваряй устата. Така ще свикнеш с нея, а после умът ще я приеме“ (Писмо 4).

Старецът исихаст е и един от съвременните преподобни атонски старци, които са поучавали в детайли относно начина, по който да се практикува умната молитва не само от монаси, но и от миряни. Всички човеци, според геронда, независимо от начина им на живот, където и да се намират, каквото и да правят, могат да се отдадат на духовно занимание с умната молитва. Във връзка с това той пише: „Практикуването на умната молитва се състои в принуждаването на себе си да се казва постоянно молитвата, непрестанно с уста. Да се внимава единствено в думите: „Господи Иисусе Христе, помилуй ме“. Когато това продължи достатъчно дълго, умът привиква към него и сам го казва. И се усладява, сякаш имаш мед в устата“ (Писмо 1).

Онзи, който иска да се занимава систематично с умната молитва, не трябва да чака предварително програмирано време, за да и се отдаде. Преподобният старец, като учител на молитвата, подчертава: „**Навсякъде казвай молитвата** – и седнал да си, и легнал да си в кравата, и прав да си някъде. „Непрестанно се молете, за всичко благодарете“ (1 Сол. 5: 17-18), казва апостолът. Не трябва да се молиш само когато си лягаш. Иска се борба – и прав, и седнал. Когато се умориш – сядаш, а после пак се изправяш“ (Писмо 1). „Ядеш ли, работиш ли, молитвата не прекъсвай“ (Писмо 5).

Според стареца молитвата е дихание на живот за душата. И съответно съветва така: „Нека „Господи Иисусе Христе, помилуй ме“ бъде твое въздихание“ (Писмо 3).

Основна предпоставка за занимаващия се с умната дейност е копнежът, любовта и жаждата по Бога, както и търпеливостта на моления се, така че да устои в молитвата. Затова и правилото, което прилагали блаженият старец и неговото братство, се състояло в това, че те не четели последования, както е в манастирите. **Вместо последование, те се занимавали с Исусовата молитва.** И това те правели, за да я превърнат у себе си в благ навик. По този исихастски начин те се опитвали да принудят „блудния ум“ (т.е. умът, който е свикнал да блуждае, да се рее навън чрез телесните сетива) да се обърне изцяло към Бога.

Голямо значение отдавал блаженият геронд на **чистата молитва**. И това личи в едно от поучителните му послания: „Много ще се умориш, докато разбереш, че молитва без внимание и трезвение е загуба на време, труд без отплата. Трябва на всичките си сетива, външни и вътрешни, да поставиш като незащипаващ страж вниманието. Защото без него умът и силите на душата се разпиляват по преходното и навика, подобно неползвана вода, стичаща се по улиците. Никой никога не е достигал молитвата без внимание и трезвение. Никой никога не се е удостоявал да се изкачи към горния Йерусалим без преди това да е пренебрегнал по-долните неща. Често пъти се случва, ти се молиш, а умът ти блуждае тук и там, където му харесва, към което по навик го тегли. И се иска голямо усилие да го откъснеш от там, да почне да внимава в думите на молитвата“ (Писмо 4).

Старецът Йосиф Ватопедски на посещение в Атониадата (Духовната семинария на Св. Гора – Атон), 2017 г. | www.pemptousia.gr/

ТЕОРИЯ И ПРАКСИС

УМНАТА МОЛИТВА

От стр. 3

Една от причините, поради която блаженият старец препоръчваше да се казва постоянно молитвата, е да се принуди умът чрез Божията благодат да се усладя да непрестанно във веселиното име Исусово и така да отхвърля лувките, кошулствени и нечисти помисли.

За успешен резултат в умната молитва се оказва особено необходима **духовна връзка с опитен старец**, който е познат и в същото време притежател на такова духовно състояние. Блаженият старец Иосиф Исихаст е бил съвършен преподавател и учител на практиката на Исусовата молитва.

Знаеки за **духовния „занаят“ на стареца**, множество светогорски монаси, а и миряни, го посещаваха и търсели неговите съвети относно тази умна дейност, и старецът охотно ги даваш. Във връзка с това той пише: „При нас идват от различни манастири и скитове на Атон и чрез Божията благодат ни казватъ подаваното ни от Господа“ (Писмо 18). Този доброволен труд на стареца по отношение въпросите, засягащи умната молитва, той полагал не само в рамките на Света Гора, нито само на Гърция. Сам той разказва за това, споделяйки болката си по властвашото навсякъде нехайство: „Сега постоянно пиша на тези, които ме питат. Тази година пристигнаха от Германия само и само за да узнаят за умната молитва. От Америка ми пишат с такова охота. От Париж са толкова много тези, които горещо просят. А ние, на които ни е до краката, защо некажем? Нима е колане постоянно призоваване на името Христо, до та ни помилва?“ (Писмо 2).

Старецът знаел голямото значение на присъствието на опитен в тези неща духовен отец и затова пише така: „Всичко това въпреки, че ти вкусиш, когато се прилепиш към опитен духовен старец и неуморно се занимаваш с умната молитва“ (Писмо 48). Но за да може да положи успешно начало, на труженника на молитвата при всички случаи му е нужна **искрена изповед**, която също също се отнася до наближението на духовен отец. „Но ням видял – подчертава блаженият старец – човек да преуспява в молитвата без искрено откровение на скритите помисли. Искаш ли, че мо е, да смиех главата на змията? – Открий искрено помислите си и изповед!“ (Писмо 55).

Саморазбираемо е, че обикналите молитвата трябва да пригвежава като основа на своята духовна борба **смиреномодрие и сърдечно съкрушение**. Без тях е немислимо той да се превърне в Исусова вяла. Преподобният старец достигнал до такова степен на смиреномодрието, че много пъти подчертава и набляга на своите послания на следното: „Това е висотата и извиданото – да сплезеш до нищото, да станеш пръст... Видж произхода си. Не забравяй откъде си взет. Ти си глина. Не е превъзваница. Ти си кал!“ (Писмо 31). Ако смиреномодрието е догматична предпоставка при всяка една духовна дейност и добродетел, то колко повече то е нужно при тази всеобододетел – молитвата! „И така, пише препод-

обният старец, смиренето да ти бъде като дреха във всичките ти движения и стани за спътниците си като омиглер, поемащ всяка обиди и омнижение. Заливай душата си не с почести и похвали, а с обиди и обвиняния, без да си виновен!“ (Писмо 6).

Реален показател на истинското смирение според светите отци са съзвятия. И блаженият старец, следвайки във всичко светите отци, пише на свое духовно чедо така: „Признак на смиренето са безчислените съзвятия, които три-четири години текат като ричей. От тях се ражда непрестанната молитва, т. нар. умна молитва. Така че само да кажеш: „Пресладки мой Исусе!“ – и съзвятия текват. Само да кажеш: „Майнице Божие!“ – и не можеш да се съкрушиш. От всичко това се ражда едно упокоение по цялото тяло и съвършен мир“ (Писмо 5). Затова и триждоблаженият старец винаги препоръчваше на молящите се да се опитва да се отпада на плъча. Защото според светогорското учение умът чрез непрестанната скръб постига естествена си светлост и става „ум Христов“, и товагъ усещането за Бога, което си и действа в сърцето човека, пренася малки и преходни човек в граници на богодостоятство и боговидение. Окръбният ум се просветлява и приема от майката – божествената благодат – неизразима утеха и упокоение, съгласно Господните думи: „Блаженник плачевите, защото те ще се утешат“ (Мат. 5:4).

„Когато глеждаш, пише старецът, с парещ болка в душата за това, че си съгрьшил, си си окърпил Бога, заедно с плача те освятават утешение и упокоение. И товагъ се отваря вратата на молитвата“ (Писмо 62). И подчертава: „Ако не виждаш съзвятия при всяко спомяне за Бога, то боледуваш от незнание, от което се ражда гордост и се втъпяваш съръето“ (Писмо 6).

Овен това, като знамича предпоставка за практикуването на Исусовата молитва трябва да се счита **духовното учение**, което според великия светец исихаст Исаак Сириян, е „извор на чистата молитва“ (Слово 34). Преподобният старец Иосиф, макар и, както се спомена, да не е притежавал святоско образование, съвременно обичал **духовното учение и четене**. И това се вижда от посланията му, в които изглежда, засягащи умната молитва, той полагал не само в рамките на Света Гора, нито само на Гърция. Сам той разказва за това, споделяйки болката си по властвашото навсякъде нехайство: „Сега постоянно пиша на тези, които ме питат. Тази година пристигнаха от Германия само и само за да узнаят за умната молитва. От Америка ми пишат с такова охота. От Париж са толкова много тези, които горещо просят. А ние, на които ни е до краката, защо некажем? Нима е колане постоянно призоваване на името Христо, до та ни помилва?“ (Писмо 2).

Старецът знаел голямото значение на присъствието на опитен в тези неща духовен отец и затова пише така: „Всичко това въпреки, че ти вкусиш, когато се прилепиш към опитен духовен старец и неуморно се занимаваш с умната молитва“ (Писмо 48). Но за да може да положи успешно начало, на труженника на молитвата при всички случаи му е нужна **искрена изповед**, която също също се отнася до наближението на духовен отец. „Но ням видял – подчертава блаженият старец – човек да преуспява в молитвата без искрено откровение на скритите помисли. Искаш ли, че мо е, да смиех главата на змията? – Открий искрено помислите си и изповед!“ (Писмо 55).

Саморазбираемо е, че обикналите молитвата трябва да пригвежава като основа на своята духовна борба **смиреномодрие и сърдечно съкрушение**. Без тях е немислимо той да се превърне в Исусова вяла. Преподобният старец достигнал до такова степен на смиреномодрието, че много пъти подчертава и набляга на своите послания на следното: „Това е висотата и извиданото – да сплезеш до нищото, да станеш пръст... Видж произхода си. Не забравяй откъде си взет. Ти си глина. Не е превъзваница. Ти си кал!“ (Писмо 31). Ако смиреномодрието е догматична предпоставка при всяка една духовна дейност и добродетел, то колко повече то е нужно при тази всеобододетел – молитвата! „И така, пише препод-

обният старец, смиренето да ти бъде като дреха във всичките ти движения и стани за спътниците си като омиглер, поемащ всяка обиди и омнижение. Заливай душата си не с почести и похвали, а с обиди и обвиняния, без да си виновен!“ (Писмо 6).

жение; особено на този, който е немощен духовно, му е нужно помяна да се отдава на четене, помяна – на пасмоление, а друг път – на мъчание. Когато човек мълчи, умът намрага удебен случай да се залъбчи в различни места от Писанието, които е чел преди“ (Писмо 12).

Особена тежест поставя на изучаването на Ветия Завет: „Прочети с благоговение Стария Завет, и ще почерпиш божествен нектар от явря и любов. Там Бог директно е говорил с хората и ангели са ги наставляли“ (Писмо 78). Съвременно той обичал Новия Завет, който винаги носел със себе си и съветвал да правят същото и своите духовни чедъ: „Нека винаги в джобта ти бъде Свеженото Евангелие и шом намриши и най-малка възможност, прочитай по един откъс. Христос ти дава светлина и те води към Своите запоевде. Възпявай любовта ти и те наставлява да Му подражаваш!“ (Писмо 78).

Оказ, който мелеа систематично да се занимава с Исусовата молитва, при всички случаи ще се обсъска и с оправдани притеснения от страна на демоните. Тоест трябва да знаем, че демоните се явяват олицетворение на злото, както, за съжаление, се явяват от повечето хора ден. Демоните са **конкретни духовни същества**, които след падението си са се помрачили и представляват самият извор на злото. Съгласно светогорското учение, чрез призоваване на Исусовото име демоните изгряват. Затова и великият Лествичник, преподобния Атон, казва знаменателната фраза: „С името Исусово бичувай враговете!“ (Брствиза, Слово 20).

Триждоблаженият старец Иосиф като съвършен труженник на умната молитва бе изпитал безбройни притеснения от демоните. Но чрез благодатта Христова, с която бил обдарен, му се дала власт според Господните думи: „Ка да настъпва на зми и скorpionи и над всяка вражеска сила“ (Лука. 10:19). Относно това писал на свое чедо: „Всика ною бесовски пълчица с тогяи, бравди и с всякакви други вредноснии ордияи неистово ме мъчеха през всичките осем години. Един ме телеше за малката ми товага бродичка, друг – за косата, позосте, ръцете. Вършеха всякакви вид зло и мъчения. Поствяно кръщача: „Душе твое! Да го убием!“ И само чрез името на Христа и на нашата Превезята Богородично се измечева и силата ми се разсейваше като дим“ (Писмо 18).

Въпреки че посредством силата на пресветото име Исусово се разбягват демоните, в същото време е нужно борещът да полага огромно търпение, крайне смирение и гореща, съзвятия молитва. Тук старецът исихаст разказва следното: „Нашата борба не е против човек, когато можем да умъртвим по най-различни начини, а против началствата и властите на тъмнината. С тях се воюва не със слади и локуми, а с потоци съзвятия, с болка на душата до смърт, с крайно смирението и с велико търпение. Така че да тече кръв от преумора в молитвата. Така че от изтощение да падаш и да лежиш със седмици като тежкоболел. И не се отказвай от битката, докато бесовите не бъдат победени и не отстъпят. Товагъ ще получиш свобода от страстите“ (Писмо 3).

Основният плод на молитвата е изцелението на забоялата ни човешка природа, тоест, това е

плодът на светостта, обожествението и съвършенството, когато успешно сме преминали през предварителните духовни състояния на очистването и просветлението.

Блаженият старец пише относно това на младежъ, който се интересувал от молитвата: „**Духовното състояние се дели на три стадия**, и съответно на тях действия и благодатта в човека. Първото състояние се нарича очиствашо, защото очиства човека. В него благодатта подбужда човека към покаяние. Всяка охота към духовните неща, каквато сега има у теб, всичко това е от благодатта. От теб лично няма нищо. Тя тайно всичко върши. Тоест тази благодат, когато принуждаваш себе си (т.е. се подвизаваш – бел. рег.), остава с теб за няколко години. И, ако пресуе човек в умната молитва, товагъ той приема друга благодат, съвсем различна. [...] Другата се нарича просветляваща. Чрез нея човек приема светлината на познанието, излиза се до богосърдечниот, без съветници, без фантазии, без образи, но то е озарение на ума, чистота на помислите и дълбочина на помятията. За да дойде това, молящият се трябва да притежава голяма исихия и да има неспорестен наставник. А третото състояние – енизождането на благодатта – идва след тях и е благодатта на съвършенството, която е велик дар“ (Писмо 2).

Занимаващит се с Исусовата молитва е **призвение на небесни състояния вътре в своето сърце**. Той по ясен и девен начин преживява казаното от Господа: „Христото Божие вътре във вас е!“ (Лука. 17:21). Блаженият старец Иосиф е единственият от добродетелните съвременници, които ни предава детайлно и с разясненията благата, които изхождат от Исусовата молитва. Относно това той пише: „И така, усърдно се занимавай, дете мо, с това богородъчно тайно занимание, и душата ти ще стане рай преди да излезе от тялото“ (Писмо 72).

Като опитен учител и отличен деятел на тази духовна работа, той по един ентузиазиран начин разказва за този вътрешен рай, който молящият се преживява. И подчертава: „Който иска, нека да опита. И когато действително на молитвата стане постоянно във времето, ще настане вътре в него рай. Той ще се освободи от страстите, ще стане друг човек. Ако пък и в пустинята, о!...!“. Неизразими са благата на молитвата“ (Писмо 2). Подвизаващият се, който преживява този вътрешен рай, постига особенободение от своите страсти – така желаното безстрастие. „Трудете се сега – пише той в друго свое послание – докато сте млади, за да пожнете плодотвене на безстрастието в старостта. И то не е особено дълбока старост, но след двадесетина години, ако побързате (в молитвата – бел. рег.), ще видите това, за което ви говоря. И ще видите такава неподвижност на страстите и мир в душата, сякаш сте в рай“ (Писмо 12).

Безстрастието според блажения старец винаги се следва от мир, „който надвишава всеки ум“ (Филип. 4:7). Заедно с мира Христов, като негова сестра близкачка, идва и радостта като плод на Светия Дух. Старецът пише: „Нека устата ти не оставя умната молитва. И ще видиш колко ще се просвети умът, как съръето ще източва радост и мир“ (Писмо 44).

Братството на стареца Иосиф Исихаст в Неа Скити. От ляво на десно: о. Атанасий, о. Евфрей (произуелен на м-р „Флотей“), о. Арсений, о. Иосиф (Ватопедски геронд), старец Иосиф, о. Теофилакт, о. Харалампий (произуелен на м-р „Дионисиан“)

ност са дар, който посещаваша душата, когато и както Бог пожелае.

Като изпълнена с Дух Светий и крайно смирение личност, блаженият старец пише относно това свое състояние по един завоалиран начин в едно от своите послания: „Един брат (има предвгуб себе си) поискал ведъж да съдржи себе си, защото съзвятия вече почнали да текат, а някой чукал на вратата, и не могъл, докато те не престанали, толкова сила има у тях“ (Писмо 5).

Според блажения старец, „който умът преживява (винаги чрез Божията благодат) всичко свързано с делото (т.е. с умната молитва – бел. рег.), товагъ той вкува просветление и се движим в съзърчание“. И продължава: „А първото съзърчаване е на създанията. На това как всичко е сътворено от Бог заради човека, дори и самите ангели, за да му служат. Колко достояние, труд, величие, какво велико назначение има човекът – това дихание Божие! Не за да проживе зук кратките дни на своето изгнание, а за да живее вечно със своя Създател. Да види да Божияте ангели. Да чува неизказаните им песнопения. Каква радост! Какво величие! Веднага щом настъпи кратък на този наш живот и се затворят тези очи, веднага се отварят другите и започва нов живот. Живот на истинската радост, който вече няма край. Съзърчавайки това, умът се потапя в мир и крайно спокойствие, което обхваща цялото тяло, и той напълно забравя, че съществува в този живот.“

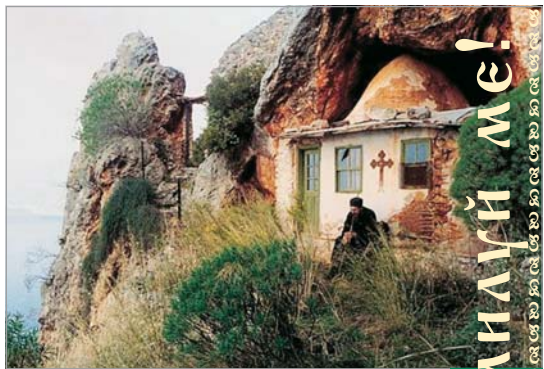
Тези съзърчания биват едно след друго. Не за да възникнат никакви фантазии в ума на човека, но това състояние е следното – то е енергия (действие) на благодатта, в която тя носи разбирания, а без дуили умът изпада в съзърчание (гр. θεωρία – разбиране на истината, бел. рег.) и товагъ умът става семейств и става сякаш друг и от друго измерение. Просветлява се. Всичко за него е открито. Изпълня се с мърдост и като син разговоря с всичко, което е на Отца му“ (Писмо 10).

Чрез името Исусово умът според преподобния старец става напълно просветлен. И товагъ той бива отжеждан в съзърчание. Тук той отбелязва: „След просветлението следват прекосяване на молитвата и чести съзърчания; грабване на ума, замилране на септивата, неподвижност и крайно спокойствие на членотвене, единение на Бог и човек в едно“ (Писмо 35). Товагъ съзърчавашият ум е готов да преживее опит в нетварната светлина.

Така че, както обяснява старецът, когато благодатта се уможи в човека и той познава всичко написанко, както казахме, товагъ се придобива голяма простота. Умът се ушлява, придобивайки величествена вместимост. И както ти вкуси какпа от тази благодат, когато ти дойде голяма радост и ликуване, така тя отново идва, когато умът стои в молитва. Само че обилно, като фин полък, както благоуханно стремително дихание. И напоява цялото тяло, и молитвата пресича. Членотвене замилра. А единствено умът съзърчаване в осветелителна светлина. Извършва се единение на Бог и човек. Не е възможно да се отдели единият от другия. Подобно на желъзото. Преди да го поставят в огъня, то се нарича желъзо. Когато се нажежи и се зачерви, то става едно с огъня. Или подобно на восъка, който като се доближи до огъня, се топя; не може да остане в своето състояние. Само когато премине съзърчание, той отново се върща в своето естество. Иначе, докато пребивава в съзърчание, той е друг ум и от друго измерение. Единяна се цял всецело с Бог. Не мисли да има тяло, нито жилище. Целият се рее високо. Без тяло се издига на небето!“ (Писмо 35).

Именно в това състояние човек горя от божествената любов, възкачвайки се на мистото на светостта, „без която никой няма да види Господа“ (Евр. 12:14).

Дотук направихме един опит да представим учението на блажения старец Иосиф Исихаст относно Исусовата молитва, или умната молитва. Както виждаме, преподобният старец е един от съвременните атонски старци. Успението му е през 1959 г. в благословения ден Успение Богородично. Той ни е пред-дел с уникална точност практически и конкретни

Църквата „Св. Йоан Предтеча“ в пещерите на скита „Малката св. Анна“

начина на подвизаване в умната молитва. И чрез своите послания заявява, че умната молитва е проучение и достижение не само за монашествашите, но и за всички християни.

Особено в тези трудни години, в които днес живеем, в които животът е така технологизиран и по ред причини човечеството живее в стрес, несигурност и безпокойство, е наложително, както никга досега, подвизаването в Исусовата молитва. Посланието, което ни дава великят съвременник и нилитичен преподобни Иосиф Исихаст, е да помагеме (на човечеството), доколкото можем, чрез честото словесно призоваване на името Исусово. Нека си издължаваме всекидневно молитвено правило, което да изповлява главно за тази молитва, съобразно времето, с което разполагаме. Един от учениците на блажения старец, св. старец Ефрем Катуникийски, чието успение бе една милостива година (14 февруари 1998 г.), много пъти ни казваше: „Колкото повече на молитвата се доведе и до качество на молитвата, толкова повече ще доведе и до качество на молитвата“.

Затова велики са даротвене, утехата, неопусима е следването, безмерна е радостта, неизказуема е възторгът, дълбок е вътрешният мир и безкрайна е любовта, която се предваста на явяващи заради молитвата Исусова. Подвизаването в нея улюва и умножава нашата вяра в Бога, която е тъй необходима в този кризисен за цялото човечество период.

Защото тя е очаквал нещата така да се развият, че човечеството да в заплашено днес от световна война, в една епоха, която се самоокачествява като най-цивилизированата досега, свободна и благородна? [...] Съвременните събития сочат, че световният мир, за който досега толкова се говореше и се водеха борби за извоюване на международни човешки права, се руши, поради това, че международните права съсем не важат. Единствената **корта на надежда** за всеки християнин е вратата в Бога. Нека не забравяме Господните думи: „Ще чуваите боеве и вести за войни. Внимавайте, че не сплущавате“ (Мат. 24:6). А това – ние се *смуцвайте* се постига главно чрез призоваване на Исусовото име и спизването на божественото просветление на благодатта Божия.

Най-популярното послание на Света Гора към благочестивия Божия народ е „**Колкото можете, казвайте моштва**“! Каквото и да говорим, каквото и да обясняваме, невъзможно е да изкажем напълно и нашир благооснетите резултати от молитвата към Господ Исус Христос. Комуто подобява всяка слава, чест и поклонение, сега и винаги, и во веки веков. Амин.

От сборника „Усещане на Вечния живот - беседа за стареца Иосиф Исихаст“, 3 изд., Карая, Света Гора 2012 г.

Превод от връчките: Анула ХРИСТОВА

Бел. прев. За превода на читателите от Посланията (Писма) на стареца Иосиф Исихаст е ползвано интернет-издание на Зографския манастир, в превод от руски език, като е направена редакция по оригиналния гръцки текст.

Господи Исусе Христе, помилуй ме!

Господи Исусе Христе, помилуй ме!

Духовният син на стареца Йосиф Исихаст – геронд Йосиф Ватопедски, с две от своите духовни чедра – стареца Ефрем Ватопедски и Лимасолския митрополит Атанасий

Към духовното отчество на блажения геронд Йосиф Исихаст (1898 – 15 август 1959 г.) днес спадат шест свещени манастира на Света Гора и множество дружи във и извън Гърция. Духовни пък „внуци“ на стареца са геронди и духовни наставници на множество мъжки и женски манастири в Гърция и Кипър. В Америка един от послушниците му – геронд Ефрем, проигумен на манастира „Филотеи“, е основал 16 манастира с главен център „Св. Антоний“, в пустинята на Аризона, който е един истински духовен оазис за православните вярващи в този континент.

Предполага се, че от корена на стареца Йосиф Исихаст произхождат онез над 800 монаси и монахини. Преди смъртта си старецът не разрешил на духовните си чедра да останат да живеят заедно, а ги разделил, предугавайки, че те ще станат изумени и геронди на големи кинобии.

Лимасолски митрополит АТАНАСИЙ:

Въпреки че се чувстваме сухи пръчки, все пак се гордеем със своя корен – не по светски, а по монашески –

Духовни чедра и „внуци“ на стареца Йосиф Исихаст споделят...

надявайки се на молитвите на облажения ни дяво, защото „като имаме пред очите си съвършека на неговия живот“, ние се опитваме „да подражаваме на вярата му“ (срв. Евр. 13:7).

Животът на преподобния старец, пресласките му слова, животът за нас пример на учениците му – нашите геронди, но и личното му присъствие чрез светите му молитви, отхраника и укрепика не само нас, но и хлягките вече неговии духовни чедра, които всекидневно го призовават и го обичат, и се борят да опазят неговото учение и да подражават на светия му пример.

Ние ще сме му вечно благодарни. Каквото и да казваме, каквото и да правим, никога няма да можем да се издължим на нашия духовен баща. Затова и отговорността ни пред Бога и човеците е особено голяма.

Архимандрит ЕФРЕМ, игумен на „Ватопег“:

Преподобният старец възвърна по непосредствен и практически начин учението на свети Григорий Палама за исихазма отново в съвременното светогорско и въобще в православно монашество. Учението му е мъжествено с това на отците ниптици от „Добролюбие“, както и с това на свети Исаак Сирин, чието творения той имал за образец. Неговото присъствие като откровен изразител на ниптичкото светоотеческо предаване привлече поток млади хора да навлезат в съвременното светогорско монашество.

Старецът ЕМИЛИАН, проигумен на „Симонопетра“:

Блаженият старец Йосиф Исихаст е похвала за нашата светогорска история. Той твърде навременно,

в трудни времена, възобнови вековния исихастки и молитвен опит в Атон и чрез усилно непрестанно подвизаване и духовно наставничество и учителство на своите духовни чедра той подготви едно ново поколение за поемането на Исусовата молитва, което га озарява със своята светлина и извън пределите на Гърция.

Професор Георгиос МАНДЗАРИДИС:

Новият разцвет на светогорското монашество е свързано преди всичко със силни харизматични личности, които са притежавали ярко духовно и нравствено присъствие. Тези съвременни личности създадоха поток от пристъпващи към монашеското житие. Ограничавайки се до тези, които отходиха от този живот, отбелязваме геронд Йосиф Исихаст като проправил пътеката за разцвета на съвременното монашество.

Старецът ХЕРУВИМ, ктитор на манастира „Паракли-тос“ в Оропос, Атика:

На братството на геронд Йосиф Исихаст се дължи духовното съхраняване на скита „Света Анна“ в Света Гора.

Професор византолог Константиннос КАВАРНОС:

Той остави у мен дълбокото убеждение, че е един автентичен отец ниптик, един истински светец на Църквата.

Старецът СОФРОНИЙ (Сахаров), от православния манастир в Есекс, Англия:

Познавах го и винаги съм имал чувството, че се намирам пред един духовен генерал.

ПРАВОСЛАВНИ СВЕТИНИ

Реликвата, която се съхранява в скита „Света Анна“ – св. мощи на Христовата баба

Скитът „Св. Анна“ се намира в близост до манастира „Св. Павел Атонски“ и се обитават от гръцки монаси, следващи идиоритмичен начин на живот.

Главният му храм е построен през 1752 г. Според преданието, материалите за неговото изграждане монасите пренесли сами, без да използват животни или други транспортни средства, като проява на особена почит към света Анна.

В него като ценно съкровище се съхранява част от левия крак на светицата.

За тази свещена реликва има следната информация в Кодекс 3 на скита:

Един свещеник, снабден с документ от Вселенския патриарх, при едно от пътуванията си посети град Ерзерум (Теодосиевград) в Армения. В храма на св. мъченици

Мина, Виктор и Викентий имало множество мощи, между които и кракът на св. Анна. За да не попадне тази реликва в ръцете на инославните, той я закупи, получавайки сертификат за автентичност от митрополитите на Кесария Кападокийска Елифангий и на Халдея Силвестър.

Няколко години покъсно двама арабски архиепископи от Антиохийската патриаршия обикаляли Света Гора за милостиня. Те носели мощите на св. Анна и съответния сертификат, закупени от въпросния свещеник. Пристигайки в скита „Провата“, се срещнали с духовника Матей от о. Митилини, който бил изповедник на воеводата Кантакузин. Геронд Матей разполагал със средства и закупил от арабските архиепископи мощите – левия крак на св. Анна, заедно със сертификата за автентичност.

Когато Дионисий III Вардалис разширил главния храм на скита през 1666 г., братята решили да се сдобият с мощите на св. Анна. Изпратили делегация в келията „Св. Георги“ в „Провата“, където пребивавал геронд Матей от Митилини. Делегацията се състояла от духовниците Герман и Дионисий от „Малката св. Анна“, които също били митилинци.

Старецът Матей отказал в началото да им даде този безценен дар. След петнадесет дни обаче, без никакво допълнително настояване от страна на отците, и вероятно след свидетелството на някое знамение, той сам отишъл в „Св. Анна“ и предоставил на храма светите мощи, където те се съхраняват и до днес и извършват множество чудеса.

Епископ Хризостом Родостолу пише следното за тази свещена реликва: „Със страхопочитание съ-

зершаваме свещените мощи на св. Анна – прескъпото стъпало, от дълги години опазвано в светия олтар на съборния храм и изваждано от там само при определени богослужения. И тук има много върху какво да се замислим!“

Това свято стъпало на св. Анна доведе в света чрез нейното зачеване, бременност и раждане предвестницата на нашето спасение Мария. Това свещено стъпало съпровождаше в градините на Назарет Пречистата Дева и тригодишна я проводи в Соломоновия храм, за да се раздели окончателно там с нея светата й майка, поради доброволно даления обет за нейното посвещение и в изпълнение на божествената воля – там, в Светая Светих, да се извърши ангелската подготовка на мисията й за спасението на света.

Сега пред нас тези св.

мощи стоят като едно многовековно разтърсващо душата свидетелство на Божие домостроителство. От тях не се носи смрад и те не будят отвращение, както става при труповете на грешните хора, но св. мощи на святите членове на нашата Църква, особено на тези от непосредственото обкръжение на Господа Христос, и още повече на членовете от семейството на земната Му, заради нашето спасение, ипостас, притеглят да ги погледнеш, докоснеш и да им се поклонихи с целуването.

В този случай имаме пред себе си най-близка до пресветата Му Майка биологична част, поставена в инкрустирана сребърна мощехранителница. Това е видима, осезаема и поклоняема част от плътта,

тъй-близко родствена по плът на вълчеловечилия се Бог.

Губи се ума и дума, като се замисли човек за това как Преплагият Бог промисля и продължава да действа и милос. По Неговата благодат да сме заобиколени от тези близки Негови по плът роднини, които не само не позволяват да се погубим ние горките, но и допринасят да ставаме от ден на ден все по-достойни за състрадание и милос, а после и все по-подходящи за осветение и божествени красоти. Горко ни, ако в съдния ден не се възползваме от тези предимства и православна чест!

Протопрезвитер Димитриос АТАНАСИУ
ikiviotu
Превод:
А. ХРИСТОВА

АНТРОПОЛОГИЯ

Природата на човешката душа

Човешката душа и нейната троичност

В светлината на патристичното учение

Съгласно Александрийската школа, догматът, че човек е сътворен „по образ“ на Бога, се отнася главно и преимуществено за душата, от която, поради неразривното ѝ единство с тялото, този Божий образ се простира и върху целия човек. *Същността на душата* е сътворена. Тя е създадена с Божието вдъхване в Адам на дихание за живот (срв. Бит. 2:7). И именно това Божие дихание сочи прякото и непосредствено действие на Светия Дух при сътворяването на човешката душа. Затова в сравнение с душата на животните, чийто живот е само *по действителност*, а не *по същност* (т.е. душата им притежава енергичност, без същност), човешката душа притежава живот *по същност* и оттам – тя е безсмъртна *по действителност* (енергия, сила).

Поради това, душата на човека, веднъж сътворена, остава вечно завинаги „жива сама по себе си“ (св. Григорий Палама, *Φιλοκαλία* 4, с. 144, 32) дори и когато напусне човешкото тяло. От друга страна, като сътворена под прякото действие на Светия Дух, *душата представлява духовният елемент у човека*. Затова и човешката душа, бидейки със сътворена природа и съответно смъртна, ако през земния живот на човека тя не усвоява в себе си божествената благодат на Духа, т.е. не се храни с нея, то тя ще пребивава в мъртво състояние откъм онтологичен живот (митр. Йеротей Влахос, *Ορθόδοξη ψυχοθεραπεία*, Ливадя, с. 95, 97). С други думи, тя ще се намира в изолирано и непричастно на истинския живот състояние, откъдето и целият човек.

Истински живата душа е изпълнена с благодат от присъствието Божие в нея. Ако тя прекъсне общението си с Бога и се отчужди от дара Му – божествената благодат, тя умира, загива. В онтологичен смисъл, без присъствието на Светия Дух в нея тя е мъртва, мъртъв става и целият човек като единна психосоматична цялост. Светият Дух „обладва живот и онези, които са му причастни, живеят богоподобно, след като са придобили божествен и небесен живот“ (св. Григорий Палама, *Αντιαιρετικοί към Акиндин* 2, 6).

Тук е особено важно да се подчертае, че православната традиция приема платоническата идея за безсмъртие на душата, но добавяйки уточнението, че душата е безсмъртна *по благодат*, а не *по природа*.

Като носител на духовния елемент у човека, душата е и *носителят на човешкия живот* (Янарас Х., *Αλφαβητάρι της πίστης*, изд. Δόμος, с. 88), без тя да е причината на живота. И така, душата, която както казахме е по природа смъртна, но по благодат – безсмъртна, непрекъснато подава живот на съчетаното с нея тяло, подобно като Бог чрез Своя Дух непрекъснато оживотворява света (св. Григорий Палама, PG 150, 1145D-1148A).

По своята същност душата е: *жива, проста, безтелесна, невидима за телесните очи, словесна и умна, без форма, самовластна, волева и енергична, изменчива, тварна и блага* (св. Йоан Дамаскин, *Точно изложение...*).

Според православното учение на исихастите, както у Бога се различават *същност и енергия*, така и Божият образ у човека – душата, се дели неразлъчно на *същност и енергия*. Същността на душата се нарича и е *сърце* (св. Григорий Палама, *Φιλοκαλία* 4, с. 133, 3), а нейната енергия е единство от сили. Тоест човешката душа е многосилова (полидинамична), но и единна.

Бог е Троичен – Ум, Логос и Дух. Подобно и образът Му – човешката душа, е троична, притежавайки три сили: **ум, логос (разум) и дух**. Само че умът, разумът и духът на човека не са ипостаси, каквито са Лицата на Светата Троица, а са сили (енергии) на душата.

Умът, съгласно св. Йоан Дамаскин, е най-чистият дял на душата – околото на душата (*лак там*). Умът често се отъждествява и със същността на душата – сърцето (св. Максим Исповедник, *Φιλοκαλία* 2, с. 48, 73). Умът може ясно да вижда нещата и да има връзка с Бога, да приема божествена енергия. Именно на него Сам Бог се открива (*лак там*, с. 27, 73).

Според св. Григорий Палама, от своя страна и **умът е троичен**, поради факта, че той всъщност е омази душевна сила, която най-вече отобразява Бог у човека. Троичността на ума е *ум, познание, ерос*. Но и познавателната способност на ума също е троична и тя бива: *умна, логическа и сетивна* (*Φιλοκαλία* 4, с. 144 и нат.).

Еросът на ума първоначално бил божествен ерос, който карал цялата душа да тегне претовно към Бога, така че тя да може така да се срещне със своя Любим, и едва отпосле да се отправя и към всички други познани по екстатичен начин неща (св. Дионисий Ареопagit, PG 3, 712).

Логосът (разумът) е силата, която формулира и излага опита на ума в логични изрази (изречения, фрази). Той бива вътрешен и гласен, т.е. изрича се вътрешно, но може да се изрече и гласно, външно. Инструментът, чрез който той се изразява, е логиката (интелектът, мисълта). Но след грехопадението разумът, като престанал вече да разполага с непосредствения опит на ума, бил отъждествен с интелекта (логичността) (митр. Йеротей Влахос, *лак там*, с. 194).

Духът на човека е еросът на ума към неговия логос (св. Григорий Палама, PG 150, 1145C). Именно чрез този дух човешкият ум непрекъснато поддържа и оживотворява съчетаното с него тяло. А тъй като ангелите не притежават животворящ дух, т.е. нямат тяло, което да се оживотворява от духа, затова и според свети Григорий Палама Божият образ у човека е по-силен от Божия образ у ангелите (*Φιλοκαλία* 4, с. 145, 36).

Функциониране и разпаг на душата

Природното единение и хармоничното функциониране на тези сили на душата биват нарушавани от страстите и греховете. Разпадът на душата представлява на практика нейното заболване, докато съгласуването им – нейното лечение (психотерапия). При естественото състояние на душата умът, бидейки нейна сила (енергия), след обхождане на опознавания предмет, навлиза в нейната същност – сърцето. И така в постоянно кръгово движение той винаги се завръща в породилата го причина – сърцето, откъдето отново възлиза към Бога (св. Григорий Палама, *лак там*).

Но освен това, човешката душа, както казахме, оживотворява и съчетаното с нея тяло, което тя възприема чрез неговите телесни сетива. Първоначално енергията на телесните сетива била използвана от силите на душата, за да може да се съгласува в единство всичко, което иначе е разделно по природа, и по този начин душата да се събере в себе си и да представи всичко свое на Бога (П. Нелас, *Ζάων Θεούμενον*). Така всички сетивни неща служели като средство за възхождение на целия човек, по душа и тяло, с благодарност към Бога.

Усетът на сетивата, предизвикван в душата при нейното естествено състояние, първоначално бил един единствен: „едно естествено чувство на душата“ (св. Диадох Фотийски, *Λόγος ασκητικός* 29, *Φιλοκαλία* 1, с. 242). Това било здравото чувство от създването на живота, усещането от „точното вкусване на разбираното“ (архим. Евсевий Витис, *Ηδονή – Οδύνη*, Αθήνα 1994, с. 95). Схващайки чрез телесните сетива красотата на създанията, душата възхождала към техния Демург, съзерцавайки Го с чувство на възхита. Това порождало в нея славословие към Твореца, за което тя имала двоен повод, по причина на двойното си наслаждение, идващо и от материалните, и от духовните неща.

Само че тази сила на нейния усет, по причина на пропадането на ума чрез непослушанието, се разделила на две (св. Диадох Фотийски, *лак там*). Едната откликнала на „страдалния дял“, подлеляла на страдания, на страсти, т. нар. *оце пасивен или чувствен дял на душата*. Докато другата, разумната, желяе да тича към небесните красоти чрез ума.

От своя страна, сетивната сила на пасивния дял се е разделила на пет вида, на пет сетива: „пет са външните им сетива; те са: зрение, слух, обоняние, вкус и допир“ (св. Никодим Светогорец, *Αόρατος πόλεμος*, Атина 1997, с. 84). Всяко външно (т.е. телесно) сетиво чрез своята възприемателна сила убеждава душата да възприеме характерното за него сетивно усещане като Бог и така поучава ума да стане многобожник (св. Максим Исповедник, *Богосл. стоици* 6, 74, 75).

Тук Отците на Църквата, с цел да се илюстрира нарушеното (извратило се) функциониране на душата, използват и друго нейно разделение, установено от времето на античните философи. (Тази трихотомия се използва от св. Григорий Палама, св. Максим Исповедник и преп. Доротея. Последствие св. Отци единодушно възприемат това деление на душата.) Съгласно него, душата се дели на три дяла – **разумен (словесен, логосен), волеви (гневлив) и желателен**, в които се

движат съответните сили на душата – *логос (разум), воля и желание*.

Тези три сили са естествени сили на душата и в своето естествено състояние, естествено движение, те трябва да са насочени към Бога по възходящ начин, от сетивните към умните неща. Тоест страдалният дял, който се формира от волеви и желателния, и който е в пряка връзка с телесните сетива, следва да се движи възходящо, в насоченост към Бога, като има за свой спомощник разумния дял с неговия главен орган – ума. Преподобни Таласий пише, че отличителната характеристика на разумния дял на душата е да си откъдва в богопознание, а на страдалния дял (волеви и желателен) – в любов и въздържание (*Добротолюбие*, Зографски м-р, 2000, с. 294, 52). Според св. Николай Кавасила: „приехме ум, за да познаваме Христос; желание – за да тичаме към Него, памет – за да Го помним“ (*За живота в Христос* 6), тъй като Христос е Архетипът на човека.

Затова, когато човек иска напълно да опознае Бога, той желяе само Него и се бори да Го достигне, да се сдобие с Неговото общение. И това именно е **правилната употреба на тези три сили** на душата (ум, воля и желание), а резултатът от нея е любовта, блаженото агапично състояние, тъй като Бог е любов.

Само че човек като самовластно същество може да използва тези три свои душевни сили и противно на природата си, т.е. да злоупотреби с тях (*παρά φύσιν*). Злоупотребата с тях е грях, който води до тяхното болестно състояние. А тъй като душата, както казахме, е полидинамична и единна, когато една от силите ѝ заболее, веднага заболват и останалите ѝ сили. Резултатът от това води до изпадане на разума в незнание, или в липса на познание; на желанието – в себелюбие, а на волята – в тирания.

Тогава силите на душата излизат от своето естествено състояние и изпадат в неестествено състояние, при което те неизбежно се отвърщат от своята възходяща насоченост нагоре към божествените неща и поемат глуповолно надолу в низходяща посока, устремени към сетивните (материалните) неща. Тоест разумният дял не е повече управляващата сила в човека. Именно така се предизвиква разпадането на душата на **словесен и безсловесен** дял, т.е. на разумна (логична) сила и на алогични сили – на желанието и на волята. Този разпад означава извращаване на природата (архим. Евсевий Витис, *лак там*).

Това е началото на „безумното желание“ и на „алогичния гняв (воля, тирания)“ (св. Никита Стифат, *Φιλοκαλία* 4, с. 42, 81). Желанието и волята формират т. нар. *страстен дял на душата*, който се заразява и трябва да бъде изцелен, а разумът съставлява логичния (словесния, логосния) дял. *Логосният дял* е невидим и няма отношение към сетивата, „както да е пребиваващ (едновременно) извън и във тях“ (св. Никита Стифат, *Φιλοκαλία* 3, с. 328, 9), докато страстният дял бива разпокъсан от сетива и от страсти.

Страстният дял се нарича така, защото именно той се проявява при острастяванията, страданията. Нарича се още и *алогичен, безсловесен* дял на душата, защото силите на желанието и волята, които са в него, са характерни и за безсловесната одушевена природа, докато словесният принадлежи единствено на словесната природа. Следователно желанието и волята съвсем не са изключителни характеристики на човешката природа като Божий образ: „*действително на гнева и желанието... не са сред нещата, характеризиращи изключително човешката природа*“ (св. Григорий Нисийски, *За душата и възкресението*, София 2001, с. 31, 53 В), а подлежат на извратение, неестествени състояния – страсти. Очевидно става, че всички страсти, болести на душата, вземат повод от безсловесния душевен дял – от желанието или от волята, или и от двете заедно.

Съответно, страстите, които съставят неестественото движение на желанието и волята, се появяват там, където безсловесният дял пренебрегва превъзходството на словесния и се опитва да ръководи функционирането на душата. Вследствие липсата на логосно (разумно) направляване на безсловесните сили, човешкото съществуване става скотоподобно.

Анула ХРИСТОВА

Чудесата на остров Кефалония

„Ти си Бог, Който прави чудеса“ (Пс. 76:15)

Чудесата са ретки събития. Така например, в Израил, по времето на Исус Христос, са умирали много мъже на име Лазар, само че Спасителят възкресил само един – този, който е от Витания. Силата на Наинската вдовица не е бил единственият смъртник в Наин, но бил единственият от този град, който Господ върнал по Своя Воля към живот. Също така, край къпанята Витезда са лежали много болни хора, ко-

ито чакали да намерят изцеление, но Исус изцелил само един – този, който чакал вече тридесет и осем години. Христос ни казва: „Макар на Мен и да не вярвате, на делата повярвайте“ (Йоан. 10:38).

Бог е истинската и първа причина, от която произлизат всички сили на природата в нейните най-различни форми. Но

Божията Воля може да произведе действие и по друг начин – напълно без всякакво участие на естествените сили на при-

родата. Тоест чрез свръхестествената си намеса в делата на природата, което именно наричаме Божие чудо. Чрез чудеса-

та, по непостижим за нашия разум начин, Бог е в състояние да сътвори даден обект от нищо. И обратно, може да превърне в нищо каквото и да е, стига да пожелае. Докато заобикалящата ни земна природа е последователна, проявява се в съответствие със строго определен закон, много от които вече са раз-

гадани. Само че „прогресът на науката“ по никакъв начин не може да ни „предпази“ от чудесата.

Свръхестествените явления, които се случват в православни храмове, чрез православни икони, по време на молитва и т.н., остават необясними за науката, тъй като имат изцяло само божествен произход. А никой и никога досега не е разгадал Бога и това не е по силите на ограничения от тварната си природа човек.

Едно от местата, където ежегодно се случва необяснимо за науката проявление, е село Агриня. Това е малко село, с около тридесетина жители, в югоизточната част на остров Кефалония. Известно е с това, че в периода от 6 до 15 август там се появяват така наричаните от местните жители „Богородични змиичета“. Тези змици се появяват от едно каменисто място на някогашната църква, съществувала до 1953 г., когато само и опустошително земетресение разрушило почти всички сгради на острова. Сегашната нова църква е построена непосредствено до старата. До празника Успение Богородично тези необичайни „енориши“ спокойно реагират на човешкото присъствие. В този период на своето пребиваване в храма те не хаят и са познати на науката като *котешка змия* (*Telescopus fallax*). Змиите пълзят по иконите и без притеснение преминават по ръцете на хората, когато те ги протягат.

На 16 август, около 18,30 ч., малкото останали поклонници, заедно с местни хора и църковнослужителите, взимат змиите от църквата и ги поставят на мястото, от където те са дошли. Тогава змиите, сякаш по някаква команда, възвръщат предишната си змийска

Друга забележителна икона, която се намира на острова, е в с. Пастра – „Панагия Крини“. По благочестива традиция, в храма като дар се принасят на иконата на Пресвета Богородица лилии, подобни на тези, с които ѝ се явил архангел Гавриил. Тези цветя се поставят в кивота на иконата, където се оставят на сухо, без вода, до празника Успение на Пресвета Богородица. И тогава става чудо, между 10 и 15 август по изсъхналите им стъбла разцъфват големи, нежни, бели плодници. На празника след св. Литургия цветята от иконата се раздават на събралото се множество в храма.

Няма никакво научно обяснение за това, че върху изсъхналите стъбла се появяват бели цветове, ни уве-

Небесният покровител на този чуден остров е преподобни Герасим Кефалонийски. Той е роден през 1509 г. в град Трикала, Гърция. След навършване на пълнолетие се заселва на Света Гора, а по-късно се установява на остров Кефалония, където основава женски манастир, носещ днес неговото име. Поради многото чудеса, които св. Герасим извършвал след смъртта си, монахините разкопали гроба му и намерили тялото на светеца нетленно и благоухаещо. Много хора, пристъпващи с вяра, намират изцеление на болестите си, но предимно тези, които са обладани от бесове и душевноболните.

Манастирът на св. Герасим се намира до селцето Михата. Тук всяка година се прави литийно шествие с нетленните мощи на Кефалонийския закрилник. Шествието започва в близост до олтаря на манастирската църква, излиза навън и стига до дървото, посадено от самия светец.

По пътя на шествието в много дълга редица на земята лягат хора, всеки със своите болести и с надеж-

Богородичните змиичета

природа и започват да се крият в дупки и ниши, отдалечавайки се бързо от всяко човешко присъствие. И остават в неизвестност до другата година, докато се появят отново за големия Богородичен празник.

В съседното с. Маркопуло (село с около 90 жители,

в югоизточната част на остров Кефалония), в храма пребивават други змици, идващи от камъните под камбанарията. Те се гържат по същия начин – дружелюбни и кротки се разхождат по ръцете на множеството хора, дошли да видят това дивно чудо. Местният свещеник показва иконата на Пресвета Богородица, която била тук през 1705 г. и пред която монахини се молели на Божията Майка да спаси тях и тогавашния манастир от набезите на Барбароски пирати. Пиратите вместо монахини намерили змици и като ги видели, се уплашили и побягнали. Оттогава, сякаш в памет на това чудо, всяка година се появяват така наречените „Богородични змиичета“, а иконата, при която били чути молитвите на монахините, е наречена „Пресвета Богородица – Фигура“ (за повече подробности виж ЦВ бр. 15/2009 г. – бел. рег.).

Херпетологът Андрей Стоянов, който се запозна с този случай, е категоричен, че това поведение на змиите е необичайно по няколко причини. Появата на „Богородичните змици“ в този период на годината не е характерно за тях, както и да пребивават спокойно на такива места, на които са обезпокоявани от много хора, всичко това няма научно обяснение.

Богородичните лилии

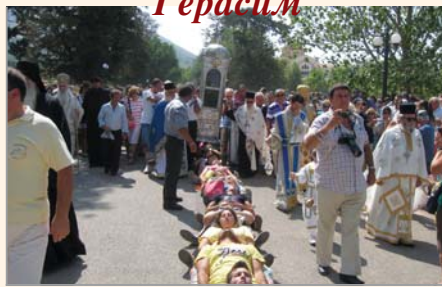

рива ботаникът Владимир Вълчев.

Самата чудотворна икона е намерена по времето на Контес Лианос, тогавашен управител на селото. Контес имал дъщеря, прикована на аелло, но след като видяла иконата, веднага станала на крак. След случилото се управителят на селото решил да построи църква на мястото, където била намерена иконата. Още тогава хората забелязали, че там от сухите вејки разцъфнали бели лилии.

По време на литургийната служба свещенослужителите държат непрестанно по едно изсъхнало, но разцъфнало стъбло, сякаш да ни покажат, че Бог може да обърне към живот и най-големия грешник, подобно на преобразените изсъхнали лилии.

Целителят преподобни Герасим

да, че свети Герасим ще им помогне, минавайки над тях с нетленното си тяло.

Всяка година някои от тях си тръгват от това свято място напълно изцерени.

Свети Герасим и в наши дни върши чудеса. Разказите за изцерени от Кефалонийския закрилник са безброй.

Чудесата са такива извънредни и необясними по естествен начин събития, които човек може да възприеме със сетивата си и не може да обясни, освен с пряко Божие въздействие. Всички чудеса са с религиозен характер и имат за цел да помогнат на човека в делото на спасението му. Чудесата са действителни факти от такъв характер, че не само специалист, но и всеки човек вижда в тях именно чудо, а не някакво естествено явление. Чудото има пряко отношение към Божието домостроителство, то доближава човека до Бога.

Петър СТОИЛОВ

Откъс от подготовената за публикуване книга „Съвременни чудеса в Църквата“

ПРОДЪЛЖАВА АБОНИРАНЕТО ЗА „Църковен вестник“ за 2017 г.

1 година 30,00 лв.
6 месеца 15,00 лв.
3 месеца 7,50 лв.
ед. цена 0,70 лв.

АДРЕС НА РЕДАКЦИЯТА
СВ. СИНОД, София – 1000
ул. „Оборище“ № 4
тел. 980-30-16, центр. 987-56-11/245,
e-mail: sinizdat@gmail.com

Отговорен редактор на броя:
Анула Христова

Материали се приемат в електронен формат.

Сумите за абонамент да се изпращат по банкова сметка или с пощенски запис на името на **Танка Тончева Христова**, като се изписват точният адрес и пощенският код на абоната!

Банкова сметка на Синадолно издателство на БПЦ:
УниКредит Булбанк – София, ул. „Алабин“ № 58
IBAN BG97UNCN96601018147018, BIC код: UNCRBGSF

„Църковен вестник“ съдържа свещени текстове и изображения и не бива да се използва за битови нужди.